

Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури

УДК 769.034-056.26:364.446+355.337.2(477)

*Тетяна Круцевич,
Ірина Козут,
Сергій Применко*

Соціальні аспекти відносин української молоді та спортсменів спеціальних Олімпіад

Національний університет фізичного виховання та спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема інвалідності – це проблема не одного, не декількох із нас і не лише тих, хто з нею зіткнувся. Значний розвиток наукових технологій, техногенні катастрофи, соціально-деструктивні явища в суспільстві та багато інших факторів призводять до постійного збільшення осіб з інвалідністю. Гуманізація сучасного суспільства змушує науковців до пошуку шляхів інтеграції таких осіб у суспільство. Проте, якщо для осіб із порушеннями опорно-рухового апарату чи вадами слуху вже спостерігаються позитивні тенденції, то для людей із відхиленнями розумового процесу ці процеси відбуваються повільно [2; 3; 7].

За даними спеціальної Олімпіади України, у нашій державі осіб із відхилення розумового розвитку нараховується близько 2 % від загальної кількості населення України. Ці показники – одні з найбільших у Європі, що спонукає науковців до пошуку ефективних шляхів розв'язання проблем людей із відхиленнями розумового розвитку.

Аналіз досліджень свідчить про те, що за останні роки з'явилися численні праці щодо вивчення окремих аспектів соціальної адаптації осіб із розумовою відсталістю: виявленням факторів, що впливають на соціальну інтеграцію осіб із відповідними порушеннями, займалися Л. І. Шведова, І. К. Сирніков, І. П. Волкова та ін.; ефективність їх соціалізації за допомогою професійного й спеціально організованого навчання досліджували Д. В. Зайцев, Н. Г. Єленський, Н. С. Бубеев та ін.; висвітленням основних аспектів соціальної роботи займалися Е. Р. Ярська-Смирнова, Є. К. Наберушкіна, Б. Ю Шапіро; питання підготовки фахівців розглядали В. Золотоверх, В. Сидорова, С. Трикоз, К. Хопкінса й ін. Проте залишається значна кількість нерозв'язаних проблем осіб з особливими потребами, одна з яких – вивчення соціальних аспектів відносин української молоді та спортсменів спеціальних Олімпіад, що й визначає актуальність наших досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана як складова частина досліджень «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 р.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.10. «Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивного спорту в Україні».

Завдання дослідження – виявити головні проблеми, що негативно впливають на соціальну інтеграцію осіб із відхиленнями розумового розвитку й визначити особливості соціальної інтеграції осіб із відхиленнями розумового розвитку в українському суспільстві.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет; соціологічні методи; метод порівняння, аналізу й синтезу; методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Останнім часом в Україні вжито серйозних заходів стосовно людей з обмеженими можливостями, а саме зі створення «доступного середовища їхньої життєдіяльності». Прийнято низку указів президентів, законодавчих актів, у країні створено інститут соціального захисту населення, ужито заходи щодо розширення суспільного розуміння потенціалу та потреб осіб з особливими потребами. Безсумнівне досягнення – створення реабілітаційних центрів у країні, громадських організацій, благодійних фондів, програм із соціального захисту й підтримки для осіб з особливими потребами. Однак багато програм, у тому числі й державних, виявилися невиправдано витратними, у той час як їх результативність – невисокою, а проблеми осіб з особливими потребами перебувають на тому ж рівні [3; 6].

Варто відзначити, що збільшення частки осіб з особливими потребами в загальній чисельності населення стає серйозною проблемою кожної держави. По-перше, ці люди є недієздатними, що збільшує економічне навантаження на працездатне населення країни. По-друге, зростання чисельності людей із відхиленнями розумового розвитку посилює такі соціальні проблеми, як безпритульність, наркоманія й інші антисоціальні прояви. Саме тому значної актуальності набувають процеси соціальної інтеграції зазначеної категорії осіб [1; 4; 5; 8].

Для визначення особливостей інтеграції осіб із відхиленнями розумового розвитку в українському суспільстві проведено дослідження, у якому брали участь представники НУФВСУ (15 студентів, 11 магістрів, 11 аспірантів). Медичного коледжу ім. Гаврося (48 студентів) і Київського національного університету ім. Шевченка (27 студентів), загалом – 112 осіб.

У результаті досліджень виявлено, що кожен із респондентів контактував з особами, які мають відхилення розумового розвитку (рис. 1). Значна частина опитаних зустрічала їх на вулиці й в інших громадських місцях (68 %), а більш ніж 25 % респондентів особисто знають осіб із такими відхиленнями та активно беруть участь у їхній соціальній інтеграції.

Рис. 1. Імовірні контакти респондентів з особами, які мають відхилення розумового розвитку

Також виявлено, що жоден із респондентів не має родичів серед осіб із відхиленнями розумового розвитку, що може пояснюватися свідомим приховуванням інформації, остерігаючись будь-яких негативних проявів від суспільства.

Проте в чотирьох із п'яти категорій респондентів не простежуються суттєві розбіжності у відповідях. Лише показники аспірантів НУФВСУ істотно відрізняються від інших, які зазначили, що не лише зустрічали осіб із відхиленнями розумового розвитку в громадських місцях, а майже кожен третій знає їх особисто, що й позначилося на результатах подальших досліджень. Так, значна кількість опитаних аспірантів після закінчення ВНЗ та під час навчання в аспірантурі НУФВСУ працює за фахом із різними категоріями населення, зокрема з особами, котрі мають відхилення розумового розвитку. Для порівняння, студенти й магістри не мали досвіду спільної діяльності із зазначеною категорією, а студентам КНУ та Медичного коледжу лише іноді доводилося працювати з цими особами (4 %).

Подальші дослідження спрямовані на визначення умов, у яких мають проживати особи з відхиленнями розумового розвитку (рис. 2).

Рис. 2. Умови, у яких мають проживати особи з відхиленнями розумового розвитку

У результаті досліджень виявлено, що студентська молодь України вважає більш доцільним проживання осіб із відхиленнями розумового розвитку у своїх сім'ях, аніж у спеціальних закладах чи самостійно.

Однак думки студентів КНУ ім. Т. Шевченка відрізняються від інших категорій респондентів. Так, у них найменший показник того, що особи з такими відхиленнями повинні проживати разом із сім'єю, проте найвищий – той, що такі особи мають проживати ізольовано в спеціальних закладах. Окрім цього, вони вважають, що особи з відхиленнями розумового розвитку можуть і повинні проживати самостійно, хоча цей показник і невисокий, але кардинально відрізняється від показників інших категорій респондентів, які не підтримують проживання таких осіб самостійно, що пов'язано з побоюванням виникнення небезпечних ситуацій у суспільстві.

Аналіз результатів досліджень щодо визначення видів роботи, у яких може себе реалізувати особа з відхиленнями розумового розвитку (рис. 3), виявив, що студенти Медичного коледжу, КНУ ім. Т. Шевченка, магістри та студенти НУФВСУ найбільш придатним заняттям для осіб із відхиленнями розумового розвитку вважають участь у спеціально організованих семінарах. Приклад цього – реалізація волонтерської програми «Атлет-лідер» для осіб з особливими потребами. Проте аспіранти цього виду зайнятості віддали незначну перевагу – близько 15 % відповідей. Вони схильні до думки, що особи з відхиленнями розумового розвитку мають виконувати некваліфіковану роботу (57 %), проте й не виключають можливості виконання кваліфікованої діяльності (понад 28 %).

Окрім цього, аспіранти вважають, що такі особи повинні бути залучені до суспільної роботи. Підтвердження цього – відсутність жодної думки респондентів, що особи з відхиленнями розумового розвитку не мусять працювати. Окрім аспірантів, таку позицію підтримали й магістри, що пов'язано з їхньою обізнаністю щодо можливостей цих осіб після отримання спеціальних знань під час навчання в НУФВСУ. Порівняльна характеристика за категоріями респондентів дала підставу відзначити, що кожен п'ятий студент медичного коледжу вважає: особи з відхиленнями в розумовому розвитку не повинні працювати (20 %).

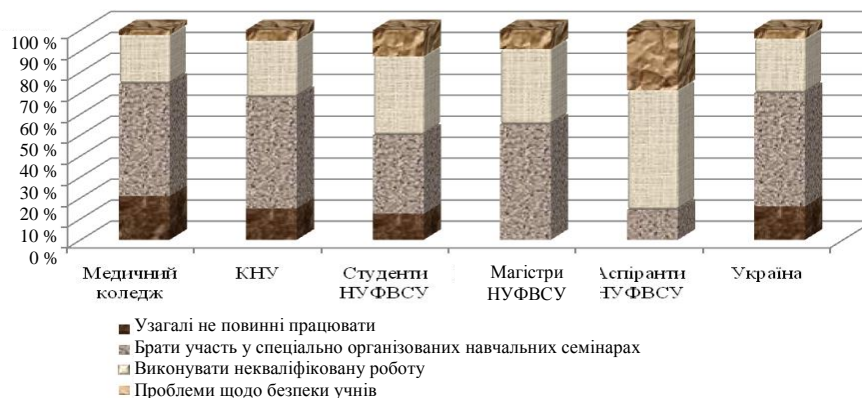

Рис. 3. Види діяльності, у яких можуть реалізувати себе особи з відхиленнями розумового розвитку

Подальші дослідження спрямовувалися на визначення особливостей отримання освіти особами з відхиленнями в розумовому розвитку (рис. 4).

Відзначено, що більшість опитаних вважає більш доцільним, щоб освіту особи з відхиленнями розумового розвитку отримували в спеціальних установах. Таке ставлення молоді пов'язано з побоюванням, що особи з відхиленнями розумового розвитку негативно впливатимуть на навчальний процес, якщо навчатимуться в одній школі разом зі здоровими.

Проте аспіранти НУФВСУ схильні думати, що такі особи можуть і мають право навчатись у звичайній школі. Це можна пояснити тим, що аспіранти працювали з особами, котрі мають відхилення розумового розвитку, та знають їхні можливості.

Рис. 4. Установи, де повинні отримувати освіту особи з відхиленнями розумового розвитку

Аналіз результатів дослідження щодо визначення наслідків, до яких може призвести спільна праця здорових людей і осіб із відхиленнями розумового розвитку, виявив, що студенти КНУ та аспіранти НУФВСУ основною проблемою вважали зниження продуктивності праці на робочому місці (рис. 5). Такі значні показники КНУ можна пояснити технічною освітою респондентів і, відповідно, направленістю на високі показники у виробництві.

Проте респонденти Медичного коледжу, студенти та магістри НУФВСУ головною серед представлених проблем вважають виникнення небезпечних ситуацій. Виявлено, що студенти Медичного коледжу надають цій проблемі найбільшого значення. Це пов'язано зі специфікою діяльності медичних працівників, тобто вони побоюються, що виникнення будь-яких небезпечних ситуацій на робочому місці може призвести до значних негативних наслідків, особливо стосовно здоров'я пацієнта. Саме значна відповідальність за життя й здоров'я інших осіб – основна причина отриманих показників. Варто відзначити, що можливе створення негативного іміджу робочого місця посідає останню сходинку, що відображає загальноукраїнську тенденцію.

Рис. 5. Наслідки, до яких може призвести спільна праця з особами, котрі мають відхилення розумового розвитку

Подальші дослідження спрямовано на визначення наслідків, до яких може призвести спільне навчання в загальноосвітній школі з дітьми, котрі мають відхилення розумового розвитку (рис. 6).

У результаті досліджень виявлено, що більшість категорій респондентів відзначили головною проблемою спільного навчання виникнення значних труднощів із дисципліною. Проте аспіранти дотримуються іншої думки. Якщо всі категорії респондентів (близько 50 %) головною відзначили виникнення проблем із дисципліною, то аспіранти – значно меншою мірою (менше 10 %). Це насамперед пов'язано з тим, що аспіранти мали досвід роботи з особами, які мають відхилення розумового розвитку, та мали змогу оцінити їхні можливості. Саме тому досвід праці з цими особами вплинув на розбіжності в показниках за категоріями.

Рис. 6. Наслідки, до яких може призвести спільне навчання в загальноосвітній школі з дітьми, котрі мають відхилення розумового розвитку

Підтверджує ці дані Медичний коледж, деякі студенти якого працювали з особами, котрі мають відхилення розумового розвитку, що теж відобразилося на їхніх показниках. Студенти також не визначили головною проблемою дисципліну (близько 35 %), що, хоч і незначно, але відрізняється від інших категорій. Виявлено, що аспіранти серед проблем, які можуть виникнути при спільному навчанні, зазначили безпеку учнів. Проте, незважаючи на це, більшість із них переконані, що такі особи мають навчатись у звичайній школі. Така ж думка підтверджується попередніми дослідженнями.

Висновки. Проведені дослідження дали змогу виявити, що українське студентство не виключає необхідності поліпшення соціальних умов у суспільстві, необхідних для соціальної інтеграції осіб із відхиленнями розумового розвитку. Проте в них з'являються значні побоювання стосовно можливості створення в Україні належних умов для ефективного й швидкого впровадження заходів, що сприятимуть соціалізації зазначеної категорії людей.

Головною проблемою, яка негативно впливає на соціальну інтеграцію осіб із відхиленнями розумового розвитку в українському суспільстві, слід назвати низьку інформованість суспільства стосовно можливостей осіб з особливими потребами. Подолання такого стереотипного ставлення має стати вагомим кроком на шляху до гуманізації українського суспільства, що в подальшому позначиться на інтегративних процесах.

Заняття руховою активністю, залучення людей із відхиленнями розумового розвитку до тренувальних, змагальних занять і волонтерських програм спеціальних Олімпіад – один із найефективніших шляхів підвищення рівня соціальної інтеграції представлених осіб. А волонтерські програми дають змогу соціалізуватися не лише атлетам, але й сприяють гуманізації волонтерів, тим самим впливаючи на якість залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку в суспільство.

Перспективи наступних досліджень полягають у визначенні ефективних напрямів інтеграції в суспільство спортсменів із відхиленнями розумового розвитку.

Джерела та література

1. Афанасьєва Е. Н. Социальная реабилитация лиц с ограниченными возможностями / Е. Н. Афанасьєва // Социальная работа в России. – Томск : ТУСУР, 2009. – С. 34–37.
2. Балашова В. Ф. Компетентность специалиста по адаптивной физической культуре : монография / В. Ф. Балашова. – М. : Сов. спорт, 2008. – 248 с.
3. Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів у міжнародному олімпійському русі / Ю. А. Бріскін. – Львівський ДІФК ; Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. – Львів : Край, 2006. – 348 с.
4. Жигунова Г. В. Проблема социальной интеграции детей с инвалидностью в современном российском обществе / Г. В. Жигунова // В мире научных открытий. – 2010. – № 4–3. – С. 58–60.

5. Евсеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры : учеб. для ВУЗов и ССУЗов : в 2-х т. – Т. 2 : Содержание и методики адаптивной физической культуры и характеристика ее основных видов / С. П. Евсеев. – М. : Сов. спорт, 2007. – 448 с.
6. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / [С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.]. – К. : Асконіт, 2011. – 250 с.
7. Передерій А. Спеціальні Олімпіади в сучасному світі : монографія / Аліна Передерій. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 296 с.
8. Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная работа с инвалидами : учеб. пособие / Е. Р. Ярская-Смирнова, Э. К. Наберушкина. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – СПб. : Изд-во «Питер», 2004. – 316 с.

Анотації

Мета дослідження – підвищення рівня соціальної адаптації атлетів спеціальних Олімпіад на підставі визначення особливостей ставлення до них студентської молоді України. Для написання статті використано матеріали досліджень, проведених у Медичному коледжі ім. Гаврося, Київському національному університеті ім. Шевченка й Національному університеті фізичного виховання та спорту України. Визначено ставлення української студентської молоді до соціальної інтеграції осіб із відхиленнями розумового розвитку; соціальне значення тренувальних, змагальних занять і волонтерських програм спеціальних Олімпіад для представлених осіб.

Ключові слова: соціальна інтеграція, спортсмени спеціальної Олімпіади, відхилення розумового розвитку, волонтерські програми спеціальних Олімпіад.

Татьяна Круцевич, Ирина Когут, Сергей Применко. Социальные аспекты взаимоотношений украинской молодежи и спортсменов специальных Олимпиад. Цель исследования – повышение уровня социальной адаптации спортсменов специальных Олимпиад на основании определения особенностей отношения к ним студенческой молодежи Украины. Для написания статьи использовались материалы исследований, проведенных в Медицинском колледже им. Гаврося, Киевском национальном университете им. Шевченко и Национальном университете физического воспитания и спорта Украины. Определены отношения украинской студенческой молодежи к социальной интеграции лиц с недостатками умственного развития и социальное значение тренировочных, соревновательных занятий и волонтерских программ специальных Олимпиад для представленных лиц.

Ключевые слова: социальная интеграция, спортсмены специальной Олимпиады, отклонения умственного развития, волонтерские программы специальных Олимпиад.

Tatiana Krutsevych, Irina Kohut, Sergei Primenko. Social Aspects of Relationships Between Ukrainian Young People and Special Olympics Athletes. The aim of the study was to increase the level of social adaptation of Special Olympics athletes on the basis of determining the characteristics of Ukrainian students' attitude to them. For writing this article it was used the materials of the research conducted at the Havros Medical College, Taras Shevchenko Kyiv National University and National University of Physical Education and Sports of Ukraine. It was defined the attitude of Ukrainian students to the social integration of people with intellectual disabilities and social importance of trainings, competitions and volunteer programs of Special Olympics for the mentioned people.

Key words: social integration, athletes of Special Olympics, deviation of mental development, Special Olympics volunteer programs.